

УДК 323.1:352.07

Т. С. Майко

ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ В МІСТАХ

У статті проаналізовано взаємодію органів самоорганізації населення з органами місцевого самоврядування. Розглянуто їх основні функції як суб'єктів політичного процесу в Україні. Простежено роль органів самоорганізації населення в залученні громадян до процесу прийняття управлінських рішень з питань розвитку міста і підвищення якості послуг, що надаються населенню. Відзначено сильні та слабкі сторони діяльності цих інституцій. Встановлено, що функціонування цих органів у територіальних громадах може бути досить ефективним для задоволення не тільки спільних інтересів тих осіб, що самоорганізувались, а може бути серйозною допомогою органам місцевого самоврядування у розв'язанні локальних проблем.

Ключові слова: *місцеве самоврядування, органи самоорганізації населення, міська рада, питання місцевого значення, взаємодія.*

Постановка проблеми. Важливим маркером розвитку локальної демократії є ступінь взаємодії міської ради з територіальною громадою, органами самоорганізації населення та громадськими організаціями. Вони посідають особливе місце в системі місцевого самоврядування, оскільки є максимально наближеними до жителів міста, а тому добре обізнаними з їх повсякденними потребами й інтересами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна наука приділяє пильну увагу різним аспектам роботи органів місцевого самоврядування. Дослідженню питань функціонування органів самоорганізації населення як складової частини місцевого самоврядування присвячена досить велика кількість наукових праць. Зокрема, дану сферу досліджували С. Була, О. Калашнікова, К. Захаренко, Я. Ярош, В. Гладій, М. Лациба, В. Брудний, О. Орловський та ін., у яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Сучасні тенденції діяльності органів самоорганізації населення в Україні простежуються за нормативно-правовими документами, постановами уряду та іншими законодавчими актами. Однак теоретичні і практичні питання розвитку органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування досліджено меншою мірою.

Метою статті є визначення ролі органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування в Україні. Зазначена мета потребує ви-

рішення двох проблемних завдань: визначення принципів і механізмів діяльності органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування; дослідження ролі органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування в Україні.

Вклад основного матеріалу. Важливим елементом локальної демократії є органи самоорганізації населення. Органи самоорганізації населення – це представницькі органи, що створюються жителями, які проживають на законних підставах на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення окремих питань місцевого значення. Сюди можна віднести будинкові, вуличні, квартальні комітети, комітети мікрорайонів, районів у містах, сільські, селищні комітети. Їхня діяльність регулюється Законом України «Про органи самоорганізації населення».

Можна виділити такі функції органів самоорганізації населення: задоволення суспільного інтересу та потреб жителів; донесення до влади своїх проблем і потреб та намагання їх вирішення і задоволення; здійснення громадського контролю за діяльністю влади та інших постачальників різних послуг; допомога в об'єднанні громадян під час вирішення спільних проблем за місцем проживання.

Для місцевої влади органи самоорганізації населення потрібні для точного виявлення найактуальніших проблем населення, залучення додаткових ресурсів у вирішенні соціальних проблем, подолання недовіри населення до влади через ефект причетності до вирішення проблем, об'єднування зусиль в боротьбі громади з соціально-безвідповідальним бізнесом, захисту інтересів громади перед державною владою та політичною кон'юнктурою.

Згідно зі ст. 6 Закону України «Про органи самоорганізації населення» обирати і бути обраними до органу самоорганізації населення в порядку, визначеному цим Законом, можуть жителі, які на законних підставах проживають на відповідній території [1].

Нормативно-правова база дозволяє органам самоорганізації населення здійснювати такі повноваження:

- представляти разом з депутатами інтереси жителів будинку, вулиці, мікрорайону, села, селища, міста у відповідній місцевій раді та її органах, місцевих органах виконавчої влади;
- сприяти додержанню та реалізації Конституції та законів України, актів Президента України та органів виконавчої влади, рішень місцевих рад і їх виконавчих органів, розпоряджень сільського, селищного, міського голови, голови районної ради у місті (у разі її створення), рішень, прийнятих місцевими референдумами;
- вносити пропозиції до проектів місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць та проектів місцевих бюджетів;

- організовувати на добровільних засадах участь населення у здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, проведенні робіт з благоустрою, озеленення та утримання в належному стані садиб, дворів, вулиць, площ, парків, кладовищ, братських могил, обладнанні дитячих і спортивних майданчиків, кімнат дитячої творчості, клубів за інтересами тощо. З цією метою можуть створюватися тимчасові або постійні бригади, використовуватися інші форми залучення населення;
- організовувати на добровільних засадах участь населення у здійсненні заходів щодо охорони пам'яток історії та культури, ліквідації наслідків стихійного лиха, будівництві і ремонті шляхів, тротуарів, комунальних мереж, об'єктів загального користування;
- здійснювати контроль за якістю надаваних громадянам, які проживають у жилих будинках на території діяльності органу самоорганізації населення, житлово-комунальних послуг та за якістю проведених у зазначених жилих будинках ремонтних робіт;
- надавати допомогу навчальним закладам, закладам та організаціям культури, фізичної культури і спорту у проведенні культурно-освітньої, спортивно-оздоровчої та виховної роботи серед населення, розвитку художньої творчості, фізичної культури і спорту; сприяти збереженню культурної спадщини, традицій народної культури, охороні пам'яток історії та культури, впровадженню в побут нових обрядів;
- організовувати допомогу громадянам похилого віку, інвалідам, сім'ям загиблих воїнів, партизанів та військовослужбовців, малозабезпеченим та багатодітним сім'ям, а також самотнім громадянам, дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, вносити пропозиції з цих питань до органів місцевого самоврядування;
- надавати необхідну допомогу органам пожежного нагляду в здійсненні протипожежних заходів, організовувати вивчення населенням правил пожежної безпеки, брати участь у здійсненні громадського контролю за додержанням вимог пожежної безпеки;
- сприяти відповідно до законодавства правоохоронним органам у забезпеченні ними охорони громадського порядку;
- розглядати звернення громадян, вести прийом громадян;
- вести облік громадян за віком, місцем роботи чи навчання, які мешкають у межах території діяльності органу самоорганізації населення;
- сприяти депутатам відповідних місцевих рад в організації їх зустрічей з виборцями, прийому громадян і проведенні іншої роботи у виборчих округах;
- інформувати громадян про діяльність органу самоорганізації населення, організовувати обговорення проектів його рішень з найважливіших питань [2].

Міська рада може додатково наділяти частиною своїх повноважень орган самоорганізації населення з одночасною передачею йому додаткових коштів, а також матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для здійснення цих повноважень, здійснює контроль за їх виконанням.

Українська Революція Гідності продемонструвала вражаючу схильність українців до самопожертви заради демократичних цінностей та потужний потенціал до самоорганізації. Частково цей потенціал реалізувався у волонтерських рухах, які продовжують мобілізувати небайдужих, тиснути на владу та генерувати зміни.

Як зазначає О. Калашнікова, влада та суспільство продовжують жити в паралельних вимірах. Реформи йдуть значно повільніше, ніж очікували ті, хто був на Майдані. Громадяни практично не залучаються до процесу прийняття рішень, особливо на місцевому рівні, про що свідчать останні соціологічні опитування. Продовжується рух по колу, коли потужні суспільні запити на зміни закінчуються черговими розчаруваннями та протестами. Тому важливо розвивати ефективні форми участі громадян у формуванні та реалізації державної політики на місцевому рівні [3].

Одним із перспективних форматів такої участі є органи самоорганізації населення, які стають ще більш актуальними у зв'язку із децентралізацією. Органи самоорганізації населення – це складова одночасно громадянського суспільства і системи місцевого самоврядування. Органи самоорганізації населення можуть отримувати фінансування з місцевого бюджету та використовувати свої ресурси на цілі й в межах, визначених законом, місцевою радою та рішенням загальних зборів членів територіальної громади за місцем проживання.

За даними ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення», по всій Україні працюють більше 10 тисяч об'єднань, з яких майже півтори тисячі зареєстровані як юридичні особи, що в багатьох містах і селах вже відомі своїми досягненнями.

Ось кілька прикладів того, як деяким громадянам нашої країни, що мешкають майже в однакових з іншими умовах обмеженості фінансових ресурсів і несприятливого відношення влади, вдається покращувати умови життя завдяки своїй активній позиції та наполегливості. Орган самоорганізації населення мікрорайону «Русанівка» (м. Київ) був створений у 2007 р. на загальних зборах мешканців мікрорайону і складається з 13 осіб. За кожний напрям діяльності на громадських засадах відповідає уповноважений член об'єднання. Комітет працює за колегіальним принципом, що дозволяє його членам бути в курсі всіх справ його роботи і приймати виважені рішення. Завдяки роботі органу самоорганізації населення та за допомогою активних мешканців ра-

йону вдалося домогтися реконструкції Русанівського бульвару за бюджетні кошти; було пролобійовано прийняття Київською міською держадміністрацією Положення щодо здійснення органами самоорганізації населення столиці контролю за якістю проведення ремонтів у житлових будинках міста, переданих до сфери управління районних державних адміністрацій. У Положенні було закріплено вагомі контролюючі та ревізуючі повноваження. Зокрема, згідно із затвердженим Положенням балансоутримувачі житлових будинків та районних державних адміністрацій повинні завчасно погоджувати з органами самоорганізації населення проекти планів поточних та капітальних ремонтів у житлових будинках на території, в межах якої діє об'єднання. Об'єднання може вносити зміни до цих планів і здійснювати громадський контроль за виконанням робіт. На території діяльності органу самоорганізації населення ефективно працює інспекція з благоустрою. Під час подій на Майдані в мікрорайоні силами органу самоорганізації населення була створена Громадська варта, яка патрулює територію і по сьогоднішній день [4].

Іншим прикладом є діяльність «Ради самоорганізації населення Сихівського житлового масиву» м. Львова, що була створена в 1997 р. на загальних зборах мешканців. Головним здобутком об'єднання стало переведення у 2000 р. житлового масиву в окремий район м. Львова, адже до цього він територіально належав Галицькій районній адміністрації міста. За ініціативою об'єднання в новому районі відкрито дві нових музичних школи, центр туризму, спорту та екскурсій, школу мистецтв, дитячий центр творчості, бібліотеку для дітей та дорослих, плавальний басейн, була відновлена діяльність кінотеатру ім. О. Довженка, впорядковано дитячі спортивні майданчики, створено раду підприємців району, завершено будівництво транспортної розв'язки через залізничну колію Персенківки [3].

Координаційний комітет самоорганізації населення (м. Димитров, Донецька область). Перші органи самоорганізації населення у м. Димитровому були зареєстровані міською радою у 2005 р. На сьогодні вони покривають 100% території міста: створено сім квартальних комітетів та шість комітетів мікрорайонів, які об'єднані в Координаційний комітет самоорганізації населення. З початком військового конфлікту на Донбасі на базі Координаційного комітету самоорганізації населення було створено Соціальний центр допомоги вимушеним переселенцям. Він представляє собою громадську приймальню, де сім співробітників приймають переселенців і надають їм різноманітну інформацію, якої вони потребують. Центр допомагає знайти житло, оформити документи та отримати фінансову допомогу [3].

Варто зазначити, що оскільки самоорганізація населення є виключно самодіяльною ініціативою людей, вона може бути досить ефективною не тільки

для задоволення спільних інтересів тих осіб, що самоорганізувались, а може бути серйозною допомогою органам місцевого самоврядування.

Конституція України передбачає таку можливість застосування ініціативи самоорганізації людей за певними територіальними ознаками в інтересах як цієї групи людей, так і всієї громади. У ст. 140 зазначено, що «сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна» [5, с. 67].

Після ухвалення Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [6], а потім і Закону України «Про органи самоорганізації населення» [1], органи самоврядування населення стали створюватися у багатьох українських містах і сільрадах.

Аналізуючи особливості реалізації основних механізмів участі громадськості у роботі місцевої влади, В. Гладій зазначає, що, з одного боку, існує широке законодавче поле застосування процедур громадських слухань, громадських зборів, місцевих ініціатив, з другого – складність та неоднозначний характер застосування цих процедур, відсутність гарантій розгляду місцевими радами рішень, прийнятих за допомогою цих процедур. На думку дослідника, місцева влада має закритий характер та не готова до взаємодії з громадою. У той же час сама громада не готова радикально змінити підхід до системи взаємовідносин з місцевою владою [7, с. 14].

Вивчаючи особливості розвитку інститутів локальної демократії в сучасній Україні, варто відзначити сильні та слабкі сторони діяльності громадських інституцій. Українські дослідники К. Захаренко та Я. Ярош відзначають сильні сторони цих інституцій, а саме: розуміння і захист соціальних проблем; намагання відстоювати інтереси громадян з конкретних питань, які держава через різні причини не вирішує; застосування творчого підходу до виконання поставлених завдань; вміння працювати з донорами, в тому числі вітчизняними; володіння управлінськими технологіями надавання якісніших у порівнянні з державними інституціями послуг з використанням мінімальних витрат; добровільність членства в організації, що виключає примус [8, с. 279].

Дослідники відзначають і слабкі сторони інституцій громадянського суспільства у виконанні поставлених завдань. Сюди можна віднести і незначну чисельність та низький рівень фахової підготовки і відповідальності членів більшості організацій; незначна кількість авторитетних лідерів; намагання вирішувати статутні завдання лише через співпрацю з державними інституціями; відсутність системної та планової роботи; спрямування діяльності на вузький спектр суспільства; відсутність співпраці та координації засиль між інституціями громадянського суспільства; централізація управління з нерівномірним розподілом ресурсів за рахунок регіональних структур; досить

часто досвід зарубіжних громадських організацій недостатньо адаптований до наших умов [8, с. 279].

Висновки. В Україні спостерігається середній рівень готовності населення до належної самоорганізації та кооперації. Досить часто інститути локальної демократії займають «погоджувальну» роль при прийнятті вже готових рішень у відносинах з місцевою владою. Однак участь у громадських радах є важливим кроком у процесах посилення участі громадськості у прийнятті рішень. Подальше закріплення відкритих процедур та механізмів впливу громадськості на місцеву владу підвищить ефективність інститутів локальної демократії та посилить їх ресурсні можливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про органи самоорганізації населення [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2625-14>.
2. Була С. Як створити орган самоорганізації населення? [Електронний ресурс] / С. Була. – Режим доступу: <http://samoorg.com.ua/organyi-samoorganizatsii/>.
3. Калашнікова О. Громади, настав час діяти! [Електронний ресурс] / О. Калашнікова. – Режим доступу: <http://samoorg.com.ua/organyi-samoorganizatsii/>.
4. Офіційний сайт ОСН Русанівського району [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rusanivka.org.ua>.
5. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р. – К. : Преса України, 1997. – 80 с.
6. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0>.
7. Гладій В. Місцеве самоврядування як ресурс політики євроінтеграції: досвід Вишеградської групи та перспективи для України : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Гладій Василь Іванович ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2016. – 20 с.
8. Захаренко К. Молодіжні організації України: особливості функціонування : монографія / К. Захаренко, Я. Ярош ; Волин. нац. ун-т ім. Л. Українки (Луцьк). – Луцьк, 2013. – 308 с.

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ОРГАНОВ САМООРГАНИЗАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ В ГОРОДАХ

Майко Т. С.

В статье проанализировано взаимодействие органов самоорганизации населения с органами местного самоуправления. Рассмотрены их основные функции как субъектов политического процесса в Украине. Прослежена роль органов само-

организации населения в привлечении граждан к процессу принятия управленческих решений по вопросам развития города и повышения качества предоставляемых услуг населению. Отмечены сильные и слабые стороны деятельности этих институтов. Установлено, что функционирование этих органов в территориальных общинах может быть достаточно эффективным для удовлетворения не только общих интересов тех лиц, которые самоорганизовались, а может быть серьезной помощью органам местного самоуправления в решении локальных проблем.

Ключевые слова: местное самоуправление, органы самоорганизации населения, городской совет, вопросы местного значения, взаимодействие.

FUNCTIONING OF POPULATION SELF-ORGANIZING BODIES IN TOWNS

Maiko T. S.

Problem setting. *An important marker of local democracy is the degree of interaction between the City Council with a territorial community, population self-organizing bodies and NGOs. They occupy a special place in the local self-government system, since they are as close as possible to the citizens, and therefore aware of their daily needs and interests.*

Resent research and publication. *S. Bula, A. Kalashnikov, K. Zakharenko, J. Jarosz, V. Hladiya, M. Latsyba, V. Brudny, O. Orlovsky and others' publications were devoted to the research on population self-organization as a part of local self-government.*

Paper objective. *The aim of the article is to determine the role of population self-organizing bodies in the system of local self-government in Ukraine. The objective problem requires solving two problems: to determine the principles and mechanisms of community organizations in the system of local self-government; to study the role of population self-organizing bodies in the system of local self-government in Ukraine.*

Paper main body. *The population self-organizing bodies are the representative bodies established by residents who reside legally on the territory of a village, town, city or their parts in order to solve specific local problems. Their functions and powers within legal framework are distinguished in the article.*

The value and role of population self-organizing bodies in the context of the reformation changes occurring after the Revolution of Dignity are traced. The role of population self-organizing bodies in engaging citizens for decision-making on city-oriented development and improving the quality of services provided for the population is studied. Strong and weak sides of these institutions activity are defined. It is established that the functioning of these bodies in community can be very effective to meet common interests of people who organize themselves and can become a major help for local self-government bodies in solving local problems.

Conclusions of the research. *The average level of population preparedness to self-organization and cooperation is observed. Institutions of local democracy often occupy*

«conciliation» role in making ready-made solutions in relations with local authorities. However, participation in public councils is an important step in strengthening public participation in decision-making. Further consolidation of public procedures and mechanisms of public influence on local authorities improves the efficiency of local democracy institutions.

Key words: *local self-government, population self-organizing bodies, City Council, local issues, interaction.*

